

превалируют над русизмами. И это после многочисленных переписываний текста.

Нелишним здесь будет привести еще один пример: «Патриаршая, или Никоновская летопись» [4] – есть обширная историографическая компиляция, составленная в первой половине XVI столетия и содержащая множество изменений в первоначальном тексте «Повести временных лет» в духе идеологических и политических требований того времени. Цель – подвести историческую основу под провозглашение Москвы третьим Римом [5]

Не является ли этот факт ключом к разгадке причины находки всех надревнейших памятников славянской словесности в XVIII–XIX веках?

Кому-то выгодно отстаивать северную версию рождения праславянского языка, кому-то – южную, западную или восточную. Но наука История не марионетка политики. Жизнь всего и всегда начинается с ядра! Этот постулат относится и к языкам.

Завершаем статью на оптимистической ноте. Многие ученые склонны предполагать, что процесс консолидации славян закончился к IX – X вв. К этому времени, как они считают, сложилось Киевское государство, которому Олег, по словам летописца, предсказал стать матерью городам русским: «Се буди мати градом руськимъ» [6]. А не бросается ли Вам в глаза, что эта крылатая фраза, дошедшая с давних времен и неоднократно переписываемая византийскими, ново-русскими летописцами и сказанная славянином варяжского происхождения практически написана на праславянском – понятном всем славянам языке?

Вопрос: существовал ли когда-то общеславянский язык? Ответ: «Возможно, и «да!». Но, несомненно, он существует ныне во всей массе славянских языков и диалектов благодаря тому, что когда-то родился единый праславянский язык, на котором говорило и говорит сегодня закалившее себя в борьбе со стихиями природы, животным царством и людьми – первое славянское Днепровское племя.

Не красота и величие доживших до нашего времени творений и не их пепел, а вечно живущая, обыкновенная устная народная речь способна раскрыть перед нами двери в духовный мир любого народа. Если каменные египетские пирамиды – это живые свидетели творения натруженных рук и мрачных деяний мыслей человеческих, то передаваемые из поколения в поколение языки людей свидетельствуют и о светлых днях, как огонь их по жизни несущих, являясь живыми памятниками истинной культуры свободных или в рабстве влачащих свой жребий народов.

Цивилизация – это еще не культура! Вслушайтесь и всмотритесь, люди, в свои языки и лица, языки и лица своих предков. Разве они менее красивы египетских, греческих, римских или китайских? Не из-за ложной ли деликатности к тем, кто написал лжелетопись о жизни наших предков, мы не решаемся восстановить и написать свою историю, в которой и намек не было на варварство – насилие, завоевания, работорговлю. Знамя жизни праславян и нынешних славянских народов – жажда истинной свободы, братства и демократии! Благодаря «авторитетам» древности, возможно такого семени о своих предках насобирать, что и забудется, как себя звать. Неужели человечности Нам и занимать?! Наука История! Пришло время человечеству правду сказать!

Только ты способен вернуть миру по-варварски сокрытую от глаз и мыслей человеческих мифологию и древнюю письменность народов Земли; узаконить корни не только праславянского языка; восстановить чертежи памятников не только деревянного славянского зодчества; возродить не только надревнейшую Днепровскую общеславянскую культуру.

В твоих руках, наука История будущее человечества!

Литература

1. Ломоносов М.В.. Полн. собр. соч. – Т. 7. – М.-Л., 1952. – С. 899.
2. Мифы народов мира. Энциклопедия и в 2-х томах. – М: Сов. энциклопедия, 1992. – Т. 2.
3. Потехина А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии... 2. Изд. – Харьков, 1914.
4. ПСРЛ. 1 X. – СПб., 1862. – Стб. 57
5. Зимин А.А. Русские летописи и хронология конца XV–XVI вв. – Москва. 1960. – С. 20-21; Кузьмин А.Г. К вопросу о времени создания и редакции Никоновской летописи (Арх. еж 1962 (1963) – С. 114..
6. Полное собрание «Русских летописей». – Т.1. – М., 1962. – С. 23.

Сіренко І.В. Історія походження, ідеї і значення тризуба на Україні

Тризуб (герб) Великого Київського Князя Володимира Святого має в собі щось таке притягаюче, майже чарівне, бо він дійсно зацікавив та притягнув до себе більш ніж 50 учених-дослідників. Думки їх різноманітні. Тризуб – це вершок скіпетра Візантійського скіфського, корона, голуб Святого Духа, корова, явір, генуезьсько-литовський портал, норманський лук, норманський шолом, норманська сокира, норманський ворон, кінець норманського списа, норманський орнамент і т.п. Що ж є правдою в цій різноманітності думок?

Як державний герб України тризуб появився в 1918 р. і відновився в 1991 р. тризуб має свою давню, майже 1000-літню історію. Він вперше з'являється в різних видах в X ст., передусім на найдавніших київських монетах Святого Володимира Великого та його спадкоємців, як також на деяких інших археологічних пам'ятках XI – XIIст.

Протягом останніх 100 років багато учених пробували відгадати походження і значення того знаку.

Всі дотеперішні пояснення тризуба О. Пастернак[1] зібрав в 6 головних груп, що об'єднують однорідні гіпотези. А саме:

1. знак як символ державної влади;
2. знак як церковно-християнська емблема;
3. знак як світсько-військова емблема;
4. знак як геральдично-нумізматична фігура;
5. знак як монограма;

ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ, ІДЕЇ І ЗНАЧЕННЯ ТРИЗУБА НА УКРАЇНІ

6. знак як геометричний орнамент.

Отож більше 50 дослідників у продовж 1815 по сьогодні намагались відгадати значення тризуба, їх висновки – «це згоди без жодної реальної підстави»[1]. Як хто тризуб оглядав, так по-своєму відгадував. Для наукової розвідки це нормально. Але ж з політичної точки зору це є прогалина у вивченні минувшини України і предмет торгу на угоду будь-яким політичним силам.

Так сталося, що негаразди, які переживає Україна сьогодні, їх причини деякі сили уміло накладають на різноманітні теорії (норманська і др.) [6]. Як підсумок – українська нація виглядає як недержавна, другосортна.

В умовах валуєвщини, сталінізму та застійного радянського періоду виросло не одне покоління українців, які були позбавленні об'єктивного, всебічного, глибокого знання власної історії.

В 1929 професор барон Таубе [2] надрукував, що тризуб князя Володимира «без сумніву» скандинавського походження, норманський. Нагадаю, професор Таубе – найавторитетний науковець в справах пояснення тризуба. Саме на нього указували противники відновлення тризуба як державного герба України в 1991 р.

Мимоволі пригадується нарікання професора Гедеонова та ін., що норманісти, через тенденцію всюди бачити скандинавське, стараються все київське виставити скандинавським і своїми тенденціями гальмують поступ науки й наукового думання.

Чи не нагадає це все сьогодні? В останні роки, і це прикро, уже не точаться на шпальтах газет і журналів України дискусії про українську національну символіку. Але це не означає, що питання зняте. Одноставної думки щодо значення тризуба наші вчені й історики не мають і понині. Це не трагедія, трагедія полягає в тому, що у більшості людей бракує знань про свою національну символіку і вони не сприймають її. А це не сприяє злагоді в Україні.

Безсумнівний інтерес викликає оригінальне трактування тризуба О. Пастернаком. Однак і його аргументи треба розглядати лише як одну із 100 версій, що розтлумачує походження і значення цього символу.

Не думаю, що моє слово буде остаточним. Але більш чим 30-ти річний досвід вивчення цієї проблеми дає право його висловити, тим більше, що в мої руки потрапили твори нових авторів. Слід зазначити, що джерел про походження тризуба збереглося не так і багато, а ті що осталися, показують, що автори чомусь вістря уваги направляли на відгадування геральдичної задачі. І практично однаставно указують, що «Зовнішній вигляд (тип) Київського тризуба є незмінним, становить геральдичний символ, родову гідність (титул) «князь»... «Внутрішній переплет ядра та остриці (зуби) Київського тризуба є змінними, інші в кожному взірці і становлять особисто-пануючий клич по одиноких осіб княжого роду» [2]. Ця точка зору обмежує наукову розвідку і зводить нанівець саму можливість відгадати загадку походження і значення того знаку.

На мій погляд, є сенс взяти напрям наукової розвідки не як геральдичного символу окремого княжого роду чи родову гідність (титул «князь»), а політичний і соціальний. І ось чому?

Історична наука останніх століть, чи «історія» Татішева, Карамзіна, Солов'єва, Грушевського чи будь-який сучасний підручник з історії незважаючи на скептичне відношення до деяких літописних джерел, беруть за основу викладання прадавнини саме «Повість временных лет».

«Се повестьи временных летъ,
откуда есть пошла руская земля,
кто въ Киевъ нача первье
княжити, й откуда Руская
земля стала есть» [3]

В цьому занадто розлогому заголовку все на перший погляд, здається зрозумілим, а між тим кожне слово потребує численого коментарю. Сам заголовок літопису є вже застереженням. Що це не просто хронологічна послідовність подій, але і цілісність життя та культури, буття того періоду. Так ось, якщо «Повість временных лет» – ядро давньоруської історіографії, то переказ о хрещенні Русі – її композиційний та смисловий стержень. Саме тут ми знаходимо найбільш повну і послідовну розповідь о поширенні християнства на Русі. Воно постає не однократною подією, а тяжким внутрішньо-драматичним культурним становленням, національним самовизначенням прийняття християнства – процесі корінної перебудови самих основ політичного мислення, принципів державності, творчо-художніх орієнтацій, духовно-моральних критеріїв. Майже кожний епізод «Повести временных лет», будь-то випробування вір, хрещення князя Володимира, вбивство Бориса та Глеба, будівництво монастирів при Ярославі і тому подібне – вже не просто факти: описанням окремих подій позначені ключеві етапи становлення нового, історичного життя. Це шифри майбутніх культурних здійснень. Це символи і зразки нової естетики, нових ідеалів. Один з котрих і є тризуб.

Сьогодні, за порогом другого тисячоріччя і першого тисячоріччя християнства на Русі в цих стародавніх пам'ятках нашої письменності («Повість временных лет» і «тризуб»), в цих заповідях ми знаходимо не просто звід красивих легенд та переказів, ми відкриваємо основоположні духовні цінності, істотні для поняття всього розвитку української культури. «Прочтение» деяких епізодів-символів допоможе наблизитися до завершення непримиримої дискусії про українську національну символіку. До того ж в світі мало залишилося країн, де державний герб (національний знак) не має чіткого (однозначного) пояснення. Безумовне перше: пізнаючи правду про свою національну символіку, ми узнаємо історичну правду про свій народ. Друге: національні символи успадковуються і не стають предметом політичного торгу.

Отже, «Повість временных лет» – це і початок і підсумок нашого літописання. Дата 1113 рік, коли монахом Києво-Печерського монастиря була створена перша редакція повісті...», і само авторство Нестора умовні, так як за його текстом стоїть праця не одного покоління літописців.

Якщо це було не так, ми не змогли б пояснити той факт використання «Повести...» всім майбутнім руським літописанням, коли практично усі літописи XII–XVII ст. включають її в свою розповідь. Хрещенням мешканців Києва в водах Дніпра завершився багатостолітній пошук духовного самовираження та життєвого шляху Прадавньої Русі. Цей шлях не був легким. Хрещення Аскольда і Діра, похід князя Бравліна, прийняття християнства княгинею Ольгою і її ближнього оточення та проникнення християнства на Русь, спроба оживлення язичества у 980 році князем Володимиром, – це лише початок довгого шляху, який свідчить про велику напруженість моральної праці цілого народу в його пошуках свого місця у всесвітньо-

історичному процесі.

Особливим, без сумніву, визначним моментом на цьому шляху виявилось хрещення Київського князя Володимира Святославовича в Корсуні у 988 році. Ця подія вже не була просто актом його особистої волі вона мала духовно-політичне та державне зазначення і фактично визначила, зробила неминучим хрещення мешканців Києва в водах Дніпра, а пізніше – людей інших міст.

В важливій для історії і культури Русі події традиційно акцентується насамперед державний аспект – факт хрещення цілого народу. Фактично початком християнізації Русі слід вважати особисте хрещення князя Володимира, який у соціальному сенсі уособлював цілий народ. Підкреслимо, що київський князь не був самодержавцем. Подібного в історії тяжко відшукати до того ж князь Володимир був не тільки державним мужем але і просто людиною зі своїми слабостями. І те що йому вдалося взяти Херсон, одну з твердинь грецької колонізації на півночі Причорномор'я та Криму, не могло не подіяти на його світосприйняття.

Нагадаю, разом з хрещенням завершився багатостолітній пошук духовного самовизначення і життєвого шляху народів Прадавньої Русі. Усвідомлюючи вагомість зробленого, князь Володимир поспішав якось це все зафіксувати, увічнити.

Важливою є та обставина, що разом з християнством в країну Володимира прийшли різноманітні символи та знаки, супроводжуючі кожного християнина на його життєвому шляху до неба, як особливу мову святої церкви.

Під цим масмо на увазі багатобарвний і багатогітний містико-догматичний і морально-естетичний досвід традиційного застосування різних зображень хреста в історії християнства. Досвід його застосування в землях Київської держави вже був. На південному його кордоні, задовго до хрещення Русі, християнство пустило глибоке коріння. В другому столітті ширилось християнство у Боспорській державі, що об'єднала в своїх межах територію чорноморського узбережжя від гирла Дністра до устя Кубані, тобто давні грецькі колонії. Християнство стало там державною релігією в Шст. і в Нікейському Соборі 325 р. брав участь і Боспорський єпископ Кадм. Єпископи Боспору брали участь також у Вселенських Соборах IV–VI ст. [4].

В книзі «Нарис історії Вселенської Церкви» під авторством І. Хоми зазначено, що «Апостоловання св. Андрія в Скитії, особливо в південній Скитії – Україні, серед грецьких колоністів є майже історичною правдою... Що ця апостольська місія в прибережних оселях могла виходити поза мури прибережних грецьких міст південної України, так що християнство поширювалось також у прилягаючій смузі континенту. Там на початку історичних часів Русі постав Руській Каганат, згодом Тьмутараканське князівство, найдалше на південний схід висунутий форпост Української держави» [4].

На українські землі, зокрема на Крим, Христову науку принесли також і римські каторжники-християни, серед яких був св. Климент, четвертий Папа (90–100рр.), якого заслал на далекий схід імператор Троян (98–117рр.). Св. Климент, як ми знаємо, помер біля Херсону і там спочивав майже вісім століть.

В 867 році св. Кирило (автор глаголиці) переніс мощі Климента до Риму. Пізніше князь Володимир дістав частину тих мощів, як дарунок від Папи, і вони як святість переходились у Києві, маючи своє знамення церковно-політичне.

Цей факт вказує на те, що християнізація Київських земель йшла не тільки зверху але і крізь багаточисельні контакти простого люду. Цими ж шляхами прийшла і більша частина символів, в той же Андріївський прапор, наприклад. Тризуб зображався на монетах Боспорського царства. Таким чином, тризубчата монограма Христа вже давно означає причетність до таємничості хрещення. Наприклад, на давньому пам'ятнику скульптора Євтропія втесан надпис, що говорить про прийняття їм хрещення і закінчившийся монограмою тризуба [2].

Чому б не запозичити ідею тризуба Київському князю, і не біда, що Володимир бачив його на чужих монетах, він приймає його як свій. На той час це була звичайна практика. Більшість країн Європи, пізніше Росії, Америки взяли герб з відображенням орла (римська символіка). До ідеї тризуба він додає свої знаки. При цьому (і це важливо) він пам'ятає традиції свого народу прихильника естетичного задоволення.

Як здається, не в одній з романтичних легенд о християнізації Європи не має нічого схожого на «проверку веры» з «Повести временных лет»... Десятеро «мужей добрых и смышленных» були відряджені князем, щоб своїми очима подивитися на зриму дійсність кожної віри представлену в обряді.

«Красоты не видехом никоже» повторювали вони князю і тільки в Константинополі «Бог с человеками пребывает». Аргументація від «красоты», от ритма і пластичності обряду, виявляється самою переконливою для Володимира. «Бог с человеками пребывает» там, де краса, на явність котрої і свідчить про це «пребывание».

Нас не цікавить критика цього епізоду «Повести временных лет»... історичною практикою. Герб Великого князя Володимира – тризуб дійшов до нас, а це факт. Вдивіться в цю красу, фантазію думки, ну не має ж сумніву – тризуб є один із 36 вживаних типів хрестів і саме в ньому «Бог с человеками пребывает». Політ думки і майстерність художника, об'єднані у тризубі, тому підтвердження.

Є багато цьому підтверджень, приведемо ще один з Євангеліє. «Коли спаситель проходил по близу моря Галілейського, він побачив рибалок, закидаючих сіті у воду, майбутніх учнів своїх. І говорить їм: «Ідіть за мною, і я зроблю вас ловцями «человеков» (МФ 4,19). А пізніше? Сидячи біля моря, він повчав народ своїми притчами. «Подібне Царство небесное неводу, закинотому в море і захопившого риб всякого роду» (МФ 13,14). «Признав в зняряддях для риболовства символічне значення Царства небесного, – говориться в «Кратком курсе православной ставрографии» [5] – ми можемо припустити, що всі формули мають відношення до того ж поняття, споконвічне виражались цими спільними символами. До цього ж зняряддя треба віднести тризуб, котрим ловили рибу, як тепер ловлять баграми». Це означає що тризуб також як Царство небесне з давніх-давен символізує причетність до таємниць хрещення.

Отож після наведених джерел зрозуміло, що Київський тризуб приходить на Україну з півдня разом з цивілізацією Христа.

Залишається питання, якою дорогою: особи, династії, культури чи дорогою цивілізації, як ми уже раніше зазначили. Це питання вимагає історичної розвідки, його історики часом розв'яжуть.

Ми сподіваємось і наголошуємо на дорогу особи. До Києва прийшов князь і приніс із собою свій родовий герб – тризуб.

Література

1. Пастернак О. Пояснення тризуба, герба Великого Київського князя Володимира святого. – К.: Веселка, 1991.
2. Таубе М.А Загадочный родовой знак семьи Владимира Святого. – Прага, 1929.
3. Карамзин Н.М История государства Российского. – Кн.1. – Санкт-Петербург, 1842.
4. Хома І. Нарис історії Вселенської церкви. – Львів, 1995.
5. История развития формы креста. Краткий курс православной ставрографии. – М. 1997.
6. Історія України в запитаннях та відповідях. – К., 1989. – С.8

Сугрובה Ю.Ю.

К ВОПРОСУ О ТИПОЛОГИЗАЦИИ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ В МОЛОДЕЖНОЙ КУЛЬТУРЕ

Ценность выступает субъективно побуждающим фактором всех форм социальной активности. Ценности стали частью менталитета индивидов, принявших их в качестве регуляторов собственного поведения. Особенно важно знать ценностную ситуацию в обществе переходного типа, каким оно является в настоящее время. Ибо переходные эпохи в развитии любого общества характеризуются сложным процессом изменения ценностных ориентаций. Эпоха реформаторства, стремительных модернизационных процессов и в вместе с тем – эпоха затянувшегося кризиса современного постсоветского общества длится уже не одно десятилетие. Смена идеологической парадигмы, переход к “свободному рынку”, грубое разрушение социально-политической структуры общества привели к кризисному состоянию всех сфер современного социализма, следствиями чего явились ломка ранее сложившихся социально-культурных стереотипов, переоценка прежней “системы ценностей”, крушение существующих общественных идеалов и многое другое. Эпоха “Большого перехода” сопровождается весьма болезненным процессом изменения ценностных ориентаций на разных уровнях социально-культурной жизни, затрагивает все группы населения Украины. При этом важнейшая составляющая социокультурной жизни общества, его духовное ядро, дающее устойчивое представление о добре и зле, истине и лжи, прекрасном и безобразном, сегодня находятся в состоянии внутренней деструкции, что самым непосредственным образом отражается на каждом субъекте или группе субъектов отечественного социума. С потерей “точки отсчета” мы утратили устойчивые жизненные ориентиры, что привело к бурному смещению ценностных приоритетов.

Ситуация дискредитации жизнеспособной ценностной системы влияет, в первую очередь, на молодое поколение, определяя деструктивность его мировоззрения, социального поведения, выбора целей и путей для их достижения.

Студенчество – представитель и носитель идей авангардного социума, особенно остро ощущает происходящие перемены. В этой связи любопытны изменения ценностной ориентации молодежи. Ведь их ценностный выбор в итоге определит судьбы завтрашнего дня для всего общества.

Исследования ценностной ориентации студенческой молодежи проводились и ранее, однако имели место попытки политизировать подходы к этой проблеме.

Мы опираемся на два исследования (осуществленное Российским независимым институтом социальных и национальных проблем и проведенное институтом социологии Академии наук Украины).

Исследование природы ценностей имеет долгую историю и обширную библиографию, начиная с Р. Лотце, впервые введшего понятие ценности. По Лотце, ценность существует лишь в ее значимости для субъекта, но не является продуктом его произвола: она объективна как общезначимая форма поведения.

По В. Виндельбанду, ученику Р. Лотце, ценность является не реальностью, а идеалом, и носителем его является трансцендентальный субъект – “сознание вообще”, “нормальное сознание”, т.е. сознание как источник и основа всяких норм.

Различные аспекты проблемы ценностей в конце XIX в. разработаны такими течениями, как натуралистический психологизм, культурно-исторический релятивизм и социализм.

До настоящего времени нет еще четкого, адекватного определения понятия ценности ввиду многозначности этой дефиниции. Так, традиционная ценность определяется как свойство того или иного общественного предмета, явления удовлетворять потребности, желания, интересы. В наиболее общем виде понятие ценности – это то, что имеет значение для человека.

Остановимся на определении ценности как материальных и идеальных аспектов действительности, возникающих не только на основе знаний и информации, но и собственного жизненного опыта человека. В эмоциональном плане они могут быть поняты как чувства, которые диктуют признать нечто стоящим над всем, наиболее важным, к чему надо стремиться, относиться с уважением.

При изучении ценностных систем принято строить модели общественного сознания, основываясь на типологизации ценностных ориентаций.

Наиболее распространенной является типологизация М. Рокича: ценности делятся на два класса: терминальные – “дальние”, целевые убеждения в том, что какая-то конечная цель индивидуального существования стоит того, чтобы к ней стремиться; инструментальные – “ближние”, служащие средствами по отношению к терминальным – убеждения в том, что какой-то образ действий или свойство личности является предпочтительным в любой ситуации, т.е. интегрирующие и дифференцирующие.

Такая классификация является наиболее распространенной. Это практически общепринятый стандарт.

Иногда данная классификация обогащается дополнительными параметрами. Так, существует классификация, делящая ценностные ориентации по уровню общественного сознания (высший – разделяемый более 50% социальных групп, средний – 25-50%, низший – менее 25%).

Другие ценности разделяют на:

- индивидуальные и досоциальные (физиологические, семейные);
- коллективные (клановые, групповые, этнические);
- национально-государственные (гражданские, общественные);
- цивилизационные (культурные, исторические);